

Serra DURUGÖNÜL*

Korykos'tan (Dağlık Kilikia) Bir Mezar Steli

Abstract: In this article a stele which was found during our surveys in the village of Hasanaliler ('Gelin kayası') within the boundaries of Korykos in Rough Cilicia (Olbian Territory) will be handled from the point of view of its local characteristics and the external influences under which it has stood. A pair is frontally depicted and an inscription with a halfmoon is carved on top of the stele mentioning Selene with her epitheton 'katakhtonia'.

The reliefs of both the man and the woman are variations of the 'Smyrna types' whose roots are in the Hellenistic Period. But here they are to be considered as the 'abbreviations' of the known types and iconographies. So we can observe that the sculptor or craftsman who has produced this relief was aware of these types and iconographies which go back to the Hellenistic period and which are reflected by the Roman art, but that he completed this ordered stele without taking the details into consideration. A local sculptor or craftsman must have carved out this stele.

Stylistically, it can be observed that the folds of the chimation and the details of the hair do not possess the fluidity of the Hellenistic Period but that they reflect the thick and heavy lines of the Roman Period. Also the more edged alphabetical characteristics of the inscription makes it possible to offer a dating to the 2nd century AD.

Keywords: Korykos; Rough Cilicia; grave stele; Selene Katakhtonia; Roman period.

Konum, Tanım ve Yazıt

Dağlık Kilikia'nın (Olba *territoriumu*)¹ Korykos (Kızkalesi) sınırları içinde kalan Hasanaliler Köyü 'Gelin kayası' (Fig.1–3) mevkiinde bulunan stel üzerinde cepheden ve yan yana ayakta duran, biri kadın, diğeri erkek olmak üzere bir çift betimlenmiştir. Stel yere düşmüş durumdadır; hemen sol yanında arka kısmı anakayaya bağlı, ön ve yan kenarları serbest olan ve stel üzerinde betimlenmiş kişiler ile bağlantılı olması gereken bir lahit bulunmaktadır. Lahidin ön yüzünün sağ alt köşesine bir küçük sunak kabartması işlenmiştir. Lahidin kapağı yerde durmaktadır; kapağın uzun kenarı üzerinde bir üzüm salkımı, kısa kenarlarda ise Dioskur takkeleri bulunmaktadır.

Figürler derin oyulmuş bir niş içerisinde yer almaktadır ve alınlık şeklinde tamamlanmış olan stelin iki yanında akroter süslemesi, üst kısmı üzerinde ise bir yazıt bulunmaktadır; yazıtın da üzerinde hilal motifi bulunmaktadır ve bu da Selene'yi işaret etmektedir. Yazıtta da Selene anılmaktadır. Selene'nin *epithetomu*, 'katakhtonia' yani 'Yeraltı Selene'si olarak verilmiştir. Bu kullanımın, mezarı hırsızlardan korumak amacını taşıdığı düşünülebilir.² Ölü gömme deneklerinin, mezar sahibinin haklarını korumak üzere çeşitli düzenlemeleri olduğu da bilinmektedir.³

* Prof. Dr. Serra Durugönül, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çifilikköy Kampüsü, 33342 Mersin (sdurugonul@gmail.com).

Burada ele alınmakta olan kabartma T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile başkanlığında yürütülmüş olan Kızkalesi Yüzeysel Araştırmaları sırasında 2007 yılında bulunmuş ve belirtilen yayında değerlendirilmiştir: Durugönül 2009.

¹ Durugönül 1998, 69–76.

² Bölgedeki kaya kabartmaları ile ilişkili olan yazıtların çözümlenmesinde, henüz doktora öğrencisi olduğum yıllarda yardımlarını esirgememiş ve çalışmalarımı her zaman desteklemiş bulunan Prof. Dr. Sencer Şahin'e teşekkürü borç bilirim; sayın Prof. Dr. Eda Akyürek-Şahin'e de katkılarından dolayı teşekkür ederim. Bu kullanım için Dağlık Kilikia'dan başka bir örnek: Bean – Mitford 1970, 231 no. 266.

³ Doğanay 2009, 231.

Ἐγανίς Ἑρμονα
 2 Γουσεΐου ΑΙΑΔΙ.ΙΤΙ
 ΑΝΑΝΑΣ ὀρκίζω δὲ . .
 4 . . . κατακτονίαν Σελήνη[v]
 . . . ΤΙ

(Ben) Eganis, Gouseios oğlu Hermon'u - - -
 yeminle yeraltı Selene'sine (Selene Kata-
 khtonia'ya) emanet ediyorum.

Str. 1: Ἑρμονα = Ἑρμωνα.

İkonografi

Figürler birçok örnekten tanıdığımız gibi bir çifti yansıtmaktadır. Her ikisinin de kolları *chimation*-larının içine gizlenmiş, sol kolları dirsekten bükülerek karın hizasında tutulmuş; sağ kolları ise belli belirsiz göğüs hizasına doğru yukarıya yönlendirilmiştir (Fig. 4). Erkeğin sağ kolu çapraz olarak sol göğüse doğru, kadının sağ kolu ise aynı tarafta kalarak, sağ göğüs üzerine yerleştirilmiştir.

Hem kadın, hem de erkek kabartması, kökeni Hellenistik Dönem Smyrna örneklerine geri giden ve 'Smyrna tipi'⁴ olarak da adlandırılan tiplerin bir anlamda 'varyasyonları'dırlar: Pfuhl-Möbius⁵ tarafından erkek figürünün tamamen *chimation* içine sarılmış olup, sağ kolunu 'Sophokles veya Aischines tarzında'⁶ sol boyun veya göğüs hizasında tutması 'Normaltypus' olarak; kadının ise, Menderes Magnesia'sında bulunan Saufeia heykelinin duruşu gibi sol kolunu karın üzerinde tutarak, sağ kolunu sağ göğüs üzerinden başına doğru götürmek suretiyle yas duruşunda verilmesi 'Pudicitiatypus' olarak adlandırılmıştır. Bu tipte, kadının elinin daha fazla görünerek, başını örten *chimationunun* kenarını tuttuğu sıklıkla görülmektedir.⁷

'Gelinkaya'da erkek figürü, 'Normaltypus'a daha çok yaklaşırken, kadının sağ kolunun fazlasıyla *chimation* içinde kapalı kalmış olması onu Pudicitia tipinden biraz uzaklaştırmıştır. Ancak Dağlık Kilikia'da 'Pudicitia' duruşlarının çeşitli varyasyonlarına rastlandığından⁸ 'Gelinkaya' kadınının da bu duruşu yansıtmak istediği anlaşılmaktadır.

Smyrna'da İ.Ö. 2. yüzyılda en iyi örneklerini gördüğümüz bu tiplerin ayrı ayrı veya kadın-erkek olarak yan yana verilmeleri, kısa süre içinde Ephesos, Notion, Tire, Chios gibi Ege Bölgesi yerleşimlerinde görülmeye başlanır.⁹ Bu tiplerin İ.Ö. 1 yüzyıl ve sonrasında itibaren, geç Roma Dönemi sonlarına yani İ.S. 3 yüzyıl içlerine kadar sevilerek kullanıldıkları sayısız örnekte izlenebilir.¹⁰ Daha ilk kullanıldığı dönemde bile 'Normaltypus'taki erkeğin veya 'Pudicitia' duruşundaki kadının değişik veya alt tipleri oluşmaya başlar.¹¹ Ayrıca sahneye küçük erkek ve / veya küçük kız hizmetlilerin eklenmesi ya da ölmüş olan kişiyi heroize eden farklı semboller yerleştirilmesi ile çeşitlilik sağlanmaktaydı. En önemli sembollerden birisi de erkeğin ve kadının statüsünü gösteren ve onların kültürlü, dolayısıyla saygın insanlar olduklarını vurgulayan, erkeğin elindeki rulo olmaktadır; buna epigramlar da¹² vurgu yapabilmekteydi.

⁴ Schmidt 1991, 9–10, 13–14.

⁵ Pfuhl–Möbius 1977, 90–91, 159–160, Taf. 87 Abb. 554–557; Taf. 88 Abb. 558–562; Taf 89 569–567; Taf 91 Abb. 572–574.

⁶ Schmidt 1991, 15–16, 80–81.

⁷ Şahin 2000, 61–62.

⁸ Durugönül 1989, 113–114.

⁹ Schmidt 1991, 20 ve ayrıca Abb. 22–27; Çekilmez 2011, 114–115.

¹⁰ Schmidt 1991, 18–19, 31–32.

¹¹ Çekilmez 2011, 119–120; Pfuhl–Möbius 1977, 107.

¹² Schmidt 1991, 31, 117–118, 128–129.

'Gelinkaya' mevkiindeki kabartmada ise, her iki figürün de bu ikonografinin ayrılmaz parçası olan bir ruloğu, üst düzey ve kültürlü aile mensubu olduklarının sembolü olarak sol ellerinde tutmaları beklenirken, bunun yerine *chimation*larının sarkan ucunu tutmakta olduklarını görmekteyiz.

Bu kabartmayı yapan sanatçının ya da ustanın batıya özgü ve Hellenistik Döneme geri giden ve Roma Dönemi eserleri üzerinden aktarımı olan bu ikonografik anlatımı tanıdığını ve bildiğini ancak sipariş edilen bu mezar taşında bunları kullanmaksızın siparişi tamamladığını görmekteyiz. Bu durum bizi şaşırtmamaktadır çünkü Dağlık Kilikia'nın (Olba *territoriumu*) Korykos sınırları içinde kalan kısmındaki birçok kaya kabartmalarında da aynı durum gözlenmektedir. Genellikle bilinen ikonografilerin bir 'kısaltması veya özeti' aktarılmaktadır. Örneğin, bir ölü ziyafeti sahnesinde, genellikle verilen ve üzerinde yiyecek ve içeceklerin olduğu masa verilmez; ya da askerlerin zırhları veya savaş aletleri yoktur.¹³

Kimliklendirme

Yine Korykos sınırları içinde kalan Adamkayalar ve Yapılıkaya mevkilerinde bulunan kaya kabartmalarının yazıtlarından bu kabartmaları kimlerin sipariş ve finanse ettiğini, onların ölmüş kişilerin yakınları olduklarını ve yönetimdeki rahip sülaleleri ile bağlantılarını bölgedeki birçok yazıttan anlamaktayız.¹⁴ Adamkayalar'daki mezar kabartmalarından Hellenistik Döneme ait A3 ve A7'deki ölü ziyafeti sahnelerinin altındaki yazıtlarda görülen isimlerin baba-oğul sırası ile bu mevkiye yakın olan Korykion Ant-ron'da bir rahipler listesinde tekrar karşımıza çıkması, kabartmaların rahip-krallar ile bağlantılı olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Korykos Hasanaliler köyü 'Gelinkaya' kabartmasında ise bir karı-kocanın yan yana durmakta oldukları, yukarıda değinilmiş olduğu gibi ikonografik paralelleri ile açıklanabilmektedir. Yazıt da bu görüşü desteklemektedir ve Eganis'in, kocası Gouseios oğlu Hermon için bu kabartmayı ve mezarı (lahdi ?) yaptırmış olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵ Eşlerden birisinin henüz ölmediği halde diğerine yaptırdığı mezar stelinde, kendisinin de betimlenmesini istemiş olduğu, yine analogik olarak söylenebilmektedir.¹⁶ Ancak ne yazık ki bu örnekte erkeğin mesleği, rahip olup olmadığı ve ailenin statüsü hakkında bir ipucu yakalayamamaktayız.

Sanatçı (usta) ve Tarihleme

Adamkayalar A7 kabartmasının altındaki yazıtta rahip ailesine değinilmesinin yanısıra bir Sadasamis, sanatçı ismi olarak belirtilmektedir. Bu isim yerel bir isimdir ve ne Kilikia'da ne de başka bir coğrafyada tekrar karşımıza çıkmamaktadır. Sanatçının Prenam'lı olduğu da yazıttan anlaşılmaktadır ancak bu yerleşim yeri henüz lokalize edilmemiştir.

Hasanaliler köyü 'Gelinkaya' mevki kabartmasında da her ne kadar sanatçının adı bilinmese de, giysilerinin genel anlamda oldukça dökümlü, pilelerinin hareketli noktalarda daha ince, durağan kısımlarda ise daha kalın verilmesi ya da saçların (Fig. 4) her iki figürde de dalgalı ve hareketli işlenmiş olması, ustanın belli başlı örnekleri tanıdığını ve bunları oldukça başarılı bir şekilde uyguladığını göstermektedir. Ancak yine de stilistik olarak, pilelerin ve saçların Hellenistik Dönem'deki akıcılığa sahip olmadığı, daha ziyade bölgenin Roma Dönemine tarihlendirilmiş olan örnekleri gibi daha kaba çizgilere sahip olduğu görülmektedir.¹⁷ Yazıt karakteri, harflerin köşeli ve kübik verilmesi de birlikte değerlendirildiğinde, bu eserin İ.S. 2. yüzyılın ortasına veya sonlarına doğru tarihlendirilmesi önerilebilmektedir.

Sonuç olarak, yerel bir tarz kullanılmış olsa da tiplerin Hellenistik öncüllerinin Roma Dönemi'ndeki aktarımlarını stilistik ve ikonografik özellikleriyle yansıtabilen yerel bir ustanın bu eseri çalışmış olduğu düşünülebilir. Aslında hemen hemen tüm Olba *territoriumu* kabartmaları ve bölgeye ait olduğu kesin

¹³ Durugönül 1989, 145–146.

¹⁴ Durugönül 1989, 58–59, 151; Durugönül 1998, 72–73.

¹⁵ Prof. Dr. Eda Akyürek-Şahin'e yorumları için tekrar teşekkür ederim.

¹⁶ Yılmaz 2005, 291; Doğanay 2009, 231; Schmalz 1983, 9–15.

¹⁷ Tepebaş – Durugönül 2013, 85–90; 116–121; 143–145.

olan üç boyutlu, oturur vaziyetteki mezar heykelleri¹⁸, ikonografik ve stilistik açıdan Hellenistik dönemden Roma dönemine kadar bilinen ikonografileri tekrarlamış ve stilistik açıdan kısıtlı bir gelişme çizgisinde birbirlerini takip etmişlerdir.

Kaynakça

- Bean– Mitford 1970 G. Bean – T.Mitford, Journeys in Rough Cilicia 1964–1968, Viyana 1970.
 Çekilmez 2011 M. Çekilmez, Geç Hellenistik Dönem’den Bir Mezar Steli, Olba 19, 2011, 107–127.
 Doğanay 2009 O. Doğanay, İsauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri, Konya 2009.
 Durugönül 1989 S. Durugönül, Die Felsreliefs im rauhen Kilikien, Oxford 1989.
 Durugönül 1998 S. Durugönül, Seleukosların Olba Territoriumu’ndaki ‘Akkulturation’ Süreci Üzerine Düşünceler, Olba 1, 1998, 69–76.
 Durugönül 2003 S. Durugönül, Sitzstatuen im Museum von Silifke-Grabstatuen aus dem Rauhen Kilikien, AA, 2003/2,107–118.
 Durugönül 2009 S. Durugönül, Dağlık Kilikia (‘Olba Territorium’u) Kabartmalarında Yerel Heykeltraşlık Unsurları, şurada: Y. Özdemir (ed.), Mersin Sempozyumu, Cilt.1, Mersin 2009, 62–69.
 Pfuhl – Möbius 1977 E. Pfuhl – H.Möbius, Ostgriechische Grabreliefs I, Mainz 1977.
 Schmalz 1983 B. Schmalz, Griechische Grabreliefs, Darmstadt 1983.
 Schmidt 1991 St. Schmidt, Hellenistische Grabreliefs, Köln 1991.
 Şahin 2000 M. Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, Ankara 2000.
 Tepebaş – Durugönül 2013 U. Tepebaş – S. Durugönül, Arkaik-Roma Dönemi Heykeltıraşlık Eserlerinin Kataloğu ve Değerlendirmesi, şurada: S. Durugönül (ed.), Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu, İstanbul 2013, 35–153.
 Yılmaz 2005 M. Yılmaz, Bozkır Çevresinin (Hadim-Ahırlı-Yalıhüyük) Antik Tarihi ve Eserleri. İsauria, Konya 2005.

Fig. 1

¹⁸ Durugönül 2003, 107–118.

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4